

ČLÁNEK PRVÝ.

ÚVOD, O DĚJINÁCH ČESKÝCH.

Čechy a Morava. Dějepis a dějiny vůbec. Hlavní náč dějin římských, německých a slovanských. Povšechný obsah dějin českých. Epochy a prameny jejich. Řada dějepiscův českých a moravských.

Historické divadlo národu našeho, země *Česká*, prostírá se u prostřed pevniny Evropejské asi po tisíci milích *čtvercových*.¹ Popatřie na obraz její na mapě, uhlédáme podobu nepravidelného čtverohrannu, jehožto hrany čelí právě k severu a jihu, k východu i západu. Na pokrajích svém odevšad obkličena jest pohorími, kterážto zdají se vybihati ze dvou uzlůw: od východu totiž, ode sněžky Králické, k severozápadu vznášejí se *Krkonoše*, jenž Čechy ode Slez, a k jhozápadu rozkládají se *Zdarské hory*, jenž je od Morawy dělí; na západu, ode Smrčin, táhnou se k severovýchodu, mezi Čechami a Sasy, *Krušné hory*, a k jihovýchodu, mezi Čechami a Bawory, *Šumawa*. Obojí pak pohorí stýká i secluje se s obou stran: na jihu, proti Rakausům, horami *Cáhlowskými*; na severu, proti Lužici, *Zhořelskými* horami.

1) Die výměru c. k. hlavního štábu celý povrch království Českého, pokud nyní ohraničeno jest, činí 9529² mil □ zeměpisných. Býval však někdy větší, ano ještě hrabství Kladské, okolí Zítawské a Kámen královský na Labi na severu, Witoraz na jihu, náležely k Čechám w užším smyslu.

Jsau tedy Čechy již přirodau samau ohraničený, a wencem hor co hradbami přirozenými otočeny. S těchto hradeb pokrajních winau se do země rozličná odhoří a protihoří, zpowlowna se níže, až pak se trati, tu w auplné rowině, tu we krabatině. Rowina však tytýž brázděna jest i hlubokými stržemi a řečištěmi, a hory bud homolité, bud i baňowité, tu w ohromných kupách, tam osamělé, wysoce nad ni se wypínají.

Jižné pohoří, dělící Čechy od Morawy, Rakaus a Bawor, čini spolu rozhraní wod Europejských. Z toho patrnó, že země tato do vysokého podnebí položena jest.² Pramenowé wšickni, jenž se prýší po horách zemi wškol wěňčících, stékajice se pomalu w potoky a řeky, spojují se téměř u prostřed země w jediný prand Labský, a odtékají k seweru jediným aužlabím, prorawawším se hluboce skrze hornaté ty waly. Čechy celé jsau jen hořejší poríčí Labské w Europě.

Přirození purosmyčkowé w pohoří pomezím označeni jsau nyní všude silnicemi, wybhajičními skrze ně wen ze země. W dějinách prošli nejwice Domazlický a Chlumský; neméně však důležití jsau Chebský a Litomyšlský, čelící od západu i od východu téměř zrowna naproti sobě.

Příroda sama, ukončiwši a uspusobiwši Čechy co zvláštní celek, předustanowila tím hlawní ráz historie české. Neb ažkoli my toho jistiti nechceme, žebý národowé wtlbec tělesnau a mrawní powahu swau brali ze spůsobu, polohy a powětrnosti zemi těch, we kterýchžto

2) To již nejstarší náš kronikář domácí, *Kosmas Prazský*, pozorowal, prawě (Scriptores rer. Bohem. I. p. 5): Mira res, et unde perpendere potes, quam in alto aere pendeat haec regio, cum nulla peregrina haec infuset aqua, sed quodquod amnes, parvi et immanes, ex diversis montibus orti, a majori aqua quae dicitur Labe recepit, usque aquilonale flunt in mare.

přebýwají: předce také zapíratí nemůžeme, ano na jewé — jest, že příležitosti, pohody a nehody, jež země každá z přirození swého naskytuje, močné působí w rozwiřeni se a we směru žiwota národního. I země Česká howěla národům, jenž ji osaditi měli, dle rozdílné powahy jejích rozdílné. Národ we wálkách podnikawý mohl odsud, co s přirozené hradby, podmaniti sobě všecky sausedy a jim panowati, Čechy mohly se mu státi jádrem nedostupným státu na sewer, na východ a západ široko daleko rozlehlého. Méně příznivé byly okolnosti národu pokojnému, domácnému, promyslnému. Tento zajisté, auzce obmezen jsa hranicemi přirozenými, nemohl nikdy na počít a silu znamenité zveičeti³; auž mu poloha jeho u prostřed Európy platna byla, pokud se mu nedostáwalo pomoci té, kterauž jedině nmy wěktřw oswičených poskytowati mohan. W zdálenost moře, nedostatek wělkých plawných jezer a řek w zemi, a sám ten wěneč hor pohraničných, překážejice obchodu a spojení s ostatní Európu, osamocowali Čechy, až teprw eesty uméle ražené počaly jim poněkud nahražowati nedostatek přirozených. Míno to, pro vysokost a sewerový swah celé krajiny, trati jižná země částka všecky ty wýhody, kterehý ji plynauti měly z menší wyše polární. Naproti tomu ale příroda s ničím se tu neoštidala, čehokoli potíbeř bylo k wychowání lidstwa na duchu i na těle zdráwého, čitěho a rázného. K tomu cíli dopřála mu podnebí mírného, a wzduchu, kterémužto škodliwé wýpary

3) Dle historických zpráv o lidnatosti země České, podaných námi w Časopisu českého Museua na r. 1834 (I, 67—79) počítáno w Čechách w XVI století 3—4 milliony obywatelstwa, při wypuknutí 30cileté wálky asi 4 1/2 milliona. W XVII století držel se počet mezi 2—3 mill., wstoupil r. 1800 přes 3 milliony, dosáhl r. 1834 již 4,059,546 duší, a wstoupil r. 1846 na 4,589,436 duší.

— bahnišť, ani věčné ledy sněžek vysokých, ani baunivé pískoviny a stepě, nikde lahody a zdravoty neujímají; největší rozmanitost, jak w powrchu krajiny, tak i w plodinách půdy zemské, působí blahodinně w těle i w duchu obyvatele každého. I ačkoli tu nito samo sebau w bujně hojnosti se mu nenaskytuje, předece také i práce rukau jeho nebývá nikde bez odplaty: ano příroda, složiwiši do lina této vlasti hojně a vzácně polklady kopanin a wod léciwých, a odepřewši jí soli, této přední potřebě wezdejšího žiwota, zdá se jakoby tím Čechy sama byla pobízeti chtěla ku promyslné přičinliwosti a k obchodu se sausedy.

Ačkoli pak pomezi jihowýchodní swau wywýšenosti způsobuje rozhraní wod w Europě, jest předece tak spleštělé, že přes ně, co přes vysokau pahorinu, všude téměř bez nesnáze a bez péče přecházeti lze. Za nim pak prostírá se opět krajina zvláštní, *Morawa*, zwiel⁴ asi co polowice Čech, se zvláštními pohorími a poříčími, také přírodau samau, a však méně dokonale, ohraničená. Na seweru chrání jí naproti Slezsku *Sudety*, prodlaužené to Krkonoše; na východu dlanohráhlé *Tatry* stanou její meze proti Uhersku. Na sewerowýchodu však nachází se tu otwor, skrze kterýž ona s výšiny své wysílá řeky Odru a Wislu až do baltického moře; na jihu pak, proti Rakausům, nedostává se jí owšem hranie přírodných, ježto by zde teprw Dunaj působiti mohl. Pírozená povaha krajiny této podobá se české, předčí jí ale swahem jižným.

4) Nynější markrabství Morawské, spolu se Slezkem rakauským, wynáší 481⁵⁴ □ mil; na nich počítalo se r. 1844 obywatelstwa 2,224,153 duší. Že částka hořejších Slez, jmenowitě Opawsko a Krnowsko, od prwopočátku k Morawě náležela, až we XIII století na zvláštní knížetství powýšena byla, o tom u znatelů dějin není pochyby.

Spojení tedy *Čech a Morawy* w jeden celek, majíc we přírodě samé podstatný swůj základ, nemůže powazováno býti za panhan náhodu. A skutečné w obau krajinách od wěkta, pokudkoli historie stává, wždy a po každé jeden a týž národ přebýwal, jedna i táž nejvyšší vláda panowala⁵: obě tedy, Čechy i Morawa, co národ i co stát, wždy za jedno byly. Tímto spojením ale přirozené wýminky dějin takowého celku zlepšily se znamenitě. Wětší počet a prostranstwí pojišťowaly spojenému národu wětší moc a podstatu proti cizincům; blízké poříčí Dunaje, co hlavní kupecká silnice u wnitř Europy, zowane ho k obchodu s celým světem, bránilo jeho doma osamocení; a otwor ten mezi Sudety a Tatrami usnadnil dotykání se s národy přebýwajícími w rozlehých krajinách mezi moři baltickým a černým a mezi pohorím uralským. Protož historie národu Českého, máli důkladna býti, obau krajín, Čech i Morawy, stejně šetriti musí, jelikož dějinám obau, jakožto částkám jednoho celku, jedněm bez druhých dorozumněti nelze.

Dějepis wúbec jest nejpozdnější plod oswěty národůw. Dějiny, we vyšším a prawém toho slowa smyslu, jen tam vznikají, kde národ duchem prociťlý a ke společenským aučelům we stát zákony wlastními spojený, swobodnan wáli s odpory swými zápasí, a kde zápas

5) Bojowé, národ wlašský, panowali w obau zemcích, až je spolu proti Němcům ztratili; Marobudowa říše wzťahowala se až za Morawu; a Slowané stejným časem i w Čechách i w Morawě se rozmohli. Od té doby Morawa wúbec aučastna býwala všech osudůw země České, s wýminkau krátkotrwale někdy říše Swatoplukowy, kdežto Čechy samy Morawě podléhaly. Protož my uwažujíc, že jmeno „Morawan“ značí částku národu jen zeměpisně a nikoli gene ticksy rozdílnau, kdykoli o *národu Českém* wúbec mluwíme, wždy Slowany jak w Čechách tak i w Morawě bydlieti rozumíváme.

ten spolu tak jímavý bývá, že i pamět jeho ráda se obnovuje. Jen tam, kde nšlechtilější částka člověka vládne nad oborem činnosti pauze zvířecí, kde život lidský tanhu po ideách a bohovosti nabývá významu vyššího, a duch ani w kalu tupé všednosti netone, ani jedem přebranšené smysllosti se newysiluje, kde jméno boha i vlasti, zákonůw a ctnosti, práwa i swobody buďi w duších takový ohlas, že obec celá hotowa býwá i krwi swau o ně se zasaowati: jen tam diti se mohau skutkové, které připominati potomstvu i milo i hodno jest. Život bezidejný všude jest nepamatný, a protože ani wyprawowan býti nezaluhuje. Dějepis ale nad to, zakládaje se celý na památkách strojinych a zvláště na přemnostech, nemůže znikati ani k wěsti, leč při hojně a horliwé péči o nauky a umy wšbec. Dějepisec zajisté ne všecky pamatné příběhy samy w sobě, ale jen ty wyprawowati může, kterých pamět se mu zachowala. Potřebujeť pramenůw dostatečných a všestranných, powdawkůw určitých a srozumitelných, svědectwí půwodních a hodnowěrných, aby čtenáře swé o tom, co jak a proč se stalo, zprawiť mohl, anzi pak s prawdan se chybil. A poněwadž každý skutek dějinný záleží na zápasu, tudíž na sporu dwan stran, do kterého wždy wášně lidské všelijak se wplétaji: wěčnými zákony práwa i sprawdliwosti wyhledává se, aby swédectwí oboji strany wyslycháno a nepředsudně uwažowáno bylo. Kde toho nelze, protože ho s jedné strany snad se nedostává, tam šetřiti sluší při uwažowání jednostranných zpráw tím opatrnější kritiky.

Dějepis tedy stejnanu podstatanu zakládá se jak na skutcích, tak i na paměti o nich zachowané. Kdekoli jednoho nedostává se z obau těchto žiwůw, tam ani dějepisu neni a býti nemůže. Protož také marno byloby se práti po dějinách a žiwotu neznaných *prwoobjelaw* země

České a Morawské. Wyprawowání naše nemůže sahati dále, nežli pokud stačí zachowané nám zpráwy písemné. Ty mlawi sice o trejím národu, který přebýwal jeden po druhém we vlasti naší: o wlastkých Bojech, o německých Markomanech i Kwadech a o slowanských Čechách: ale jen posledni národ objevil se w běhu wěkůw oběma žiwly historickými, hojnosti totiži dějin i památek jejich. Protož i jen tento národ sám může býti předmětem vlastním historie naší; děje bojiské a markomanské jen potud uwedeny budau, pokud jich potřebí k určitějšímu obmezení a dokonaljšímu porozumění českých.

Dějiny národu českého jsau w nejednom ohledu ponějnější a zajímavější nad dějiny mnoha jiných národůw. Jakož země česká sama položena jest do středu a srdce Europy, tak i národ český stal se po mnohé wěky středistěm, we kterémž ne bez zápasu stýkaly a jednótily se rozmanité prwky a zásady nowoeuropejského žiwota národnho, státnho i církewnho. Jmenowitě spatřiti jest tu óité i dlaný spor i wzájemné pronikání se žiwůw římského, německého a slowanského w Europě.

Kterak celé pokolení lidské, přirozením a půwodem swým jedno a téže jsauč, přédce rozrodilo se na toliké rodé plemena, kmemy, národy a wětwe, rozdlné co do tělesné postawy a barwy, duchowni powahy a řeči, mráwůw a obyčejůw, o tom žádny nepoučuje nás powdawk historický. Na samém počátku wěku historického spatřujeme již nejen rozdrobenost wškerého člověčenstwa w něsčíslné národy a národky, jazyky a nářečí, obce a státy od sebe rozdlné a nezawásné, ale spolu také i patrný směr celého dějinstwa k umenšení této rozmanitosti, ke smíšení a jednocení rodůw a plemen, zanikáním jedněch a zmalháním se druhých. Slabý bynul dotýkaje se silného, a silný podléhal opět silnějšímu; a wšák síla duchowní a mrawní wítězowała konečně nad tělesnanu.

Niméné jako we hmotném světě nic nehýne naprosto, nýbrž ruší se w jednom bytu, zárodkem bývá bytu jinému; a jako plemena křížením, sadý štěpováním wždy se více síli a šlechtí: tak i míšení se a splyívání různých národůw zdatiřwalo i daři se konečné ku prospěchu člověčenstwa, hýbajíc a pružíc ducha lidského, i zručňující ho wždy novými žiwly. Již w nejstarších osvětý sílech, Indii a Egyptě, pozorowati bylo směs národůw různého původu; do starého řecku přinešeno bylo z Egypta i z Fenicie prvni smě wzdělanosti, které potom wyspělo w blahodárné půdě té w nejutěšenější plodý; starý pak Řím teprw tehdáž opravdowě zawládnul světem, když w něm zdomácněl kwět osvětý řecké. Tak již we starém wěku národowé přední, dědice wzdělanost po susedech swých, i u sebe doma dokonali, i wrně u cizích ji šířiti napomáhali, jiné wždy stránky její nad jiné zwelabujiče, ale i jinými také wadami, jež přiměšowali, ku konečnému jí anpadku wodice.

Nejznameníjší a nejwznesenější wýsledek i úkaz celé dáwnowěkosti bylo dokonale spojení a ujednocení se náboženstwí Kristowa se wzdělaností řeckau we světo-wládném někdy panowání Římském. Kdyby osudem božim nebylo i do toho auwazku hned s počátku wladit se porušení, svět celý byby pomalu musel se zřínati: ale všemanderý bůh, neukniw ani dwa zrněk pískowých dokonale stejných, tm méně chtěl panbé jednotwárnosti w nejušlechtlejším tworw swém, jež k obrazu swému poněkud přpodobni. Císařský Řím byl síce wzdělal umění panowniči a wladářské až k nejwvyšší dokonalosti: předce však prospíwaje w aubonách a wadách wždy více nežli we cnostech, stal se posleze wzorem vlády, jakowá býti nemá. Sestřediw weškeru weřejnu moc a wůli w jediné hlavě, udusil konečné wšecku samostatné wywřjení se ducha, wšecku samocinnost a samohýbnost,

jak jednotlivých osob, tak i celých obcí a národůw. Pa-
nownik, snižiw vše mimo sebe pod důstojenstwí člověka, nemohl však sám sebe i potomkůw swých uchrániti práwra přírody a zbawiti křehkosti lidských. Wšeobecné wyslání a zakrsání, ochablost na těle i na duchu, byly newyhnutelné následky austručnosti přepjaté a mnohowěké, a konec wšeho neuchranný pád říše římské. Jediný jen žiwel w ní měl tolik vlastní síly, že odolaw wšeobecné záhubě, zárodkem stal se nowého žiwota: to bylo náboženstwí křesťanské.

Na zříceninách světovládného Říma postavil své žezlo svět Německý. Jim roztrhaný sítě, dusiwší s hůry tak dlanu wšecku w národech samohýbnost, člověk nabyl opět práwra swého, zničená političkau Cesarůw energie osobní dostawší se na wrch, počala znouwu dáwari světu zákony. Tajiti síce nelze, že i tato změna, jakkoli sama w sobě blahodějná, potáhla nowé neřesti za sebou. Němec zajisté ztroskotal byl římskau vládu ne k obecnému národůw prospěchu, ale jen ke swému vlastnímú. Bažení po zboží a panstwí, nikoli pak cit nebo potřeba swobody, ozbrojowaly silné rámě jeho, a pudily ho hledat swého štěstí za hranicemi vlastní. Pročež ani poroby w Europě nezrušil a zrušiti nechtěl, ale proměnil jen ochabující jednowládu w bujnau mnohowládu. Tau však proměnu počal jináčii se i vlastní jeho žiwot národní. Brzy k zásadám německého ducha, osobní energii a promyslnosti, připojilo se jakoby dědicým nápadem, cokolí zbywalo jářého z římského swěta; horliwost náboženstwí křesťanského a umění panownické jalý se wzdělawati austručnost nowau a dwojitanu síce, ale skrze mnohá století aspoň swornau: císařstwí totiž a papežstwí.

Jak mlie Němec uwázal se byl wybojem u veliké starého Říma dědictwí, Slowan mírný tíše za ním postauriw, usadil se wedle něho. S ním wtkročil spolu

nový živel národní do života evropského, neméně uslechtilý, ale i neméně aulomný. Wolnost a rovnost všech občánůw mezi sebou, co synůw téže rodiny, byly hlavní známka starých Slowanůw; kéž se k nim jen i swornost byla přidružila! Patriarchální mrawy a spůsoby jejich bylyby snad postčily ku pojistění jejich blahobytu, kdyby národním jako jedincům dáno bylo poděšitem moci wyšši uchrániti se všech bauí a pohrom mimořádných. Slowanowa nábožnost, prostoduchost a jemnost nezbowila ho wši swélawosti a uputnosti. Nechtěje panstwi ani státu, ale jen obci, zamítal s jednotanú národní také silné auwazky řádu a vlády; přeje stejných práw a stejné všem domácím swobody, žádal spolu, aby všickni také drželi se stejné koleje starých zvykůw; nedáwaje u sebe místa ni rozdílům stawůw ni wysadám, nehowěl předece ani wliwu wytečných osob, ani rychlému rozmáhání se wyšši oswěty; nebažiw po wýboji, sotwa sám brániti se uměl; žáduje w pokoji požíwati autrod pole swého, tím častěji podléhal rozkazům cizincůw. Nemělli konečné zahynauti, musel i Slowan postupem wěkůw zjinaciti spůsoby swé a primísiti žiwůw římských i německých do národního žiwota swého.

Hlavní tedy obsah a základní tah celého dějinstwa českomorawského jest, jakož jsme již podotkli, ustawitěné stýkáni a potýkáni se Slowanstwí s Římanstwím a Němectwím, we smyslu nyní wyloučeném; a jelikož Římanstwí dotýkalo se Čechůw ne samo sebou, ale téměř weskrze jen prostředkem Němectwa, může se také říci, že dějiny české zakládají se wšbec hlavně na sporu s Němectwem, čili na pojímání a zamítání spůsobůw a řádůw německých od Čechůw. Jest sice prawda, že i u jiných kmenůw slowanských dálo se takowéto stýkáni obojích žiwůw: ale buď nebylo tak všestranné, žiwé a pronikawé, na příklad u Polanůw a Rusůw, buďto skončilo

se již dáwnau zánubau národnosti slowanské, jako u někdejších Lutičůw, Bodrěw a jiných Polabanůw. Český národ sám jediný, k německému co rowně k rowni se přibociw a od více nežli tisíciletí do swazkůw nejužších s nim wstapiw, uhájil až podnes národnosti swé, a jakkoli mnoho německého do žiwota swého pojál i duchowně zážil, nepřestal proto býti slowanským národem. I dnes ještě taktáž z dějin, jako z powahy zaměřisané, tíloha jemu se klade: slaužení za most mezi Němectwem a Slowanstwem, mezi wyčohodem a západem w Europě wšbec.

Wykládajice tedy dějiny národa Českého, budeme wyprawowati, jaké úkazy wywodil na jowo spor a zápas ten od wěkůw we wlasti naší; zápas, wedený netoliko na hranicích ale i u wnitř země České, netoliko proti cizincům, ale i proti domácím, nejen mečem a štitem, ale i duchem a slowem, ustawami a obyčejí, zřejmě i ukrytě, wéhlasným hrotením i sleparu wášní, netoliko k wítězství aneb k porobě, ale i ke smíření. Ukážeme, kterak národ počtem neweliký weliké předece někdy uměl získati sobě jméno, a kterak pak opét tak hluboce klesnauti mohl, že až i sám to jméno zapíral. Uhlédáme jej, an zmítán jsa wichřicemi od wyčohodu i od západu, wně i doma powstalými, pauštel nejednanu naději o zachowání bytu swého, a nepřestává předece i podnes ještě doufati we budaucnost. Spatříme panowníky wznešené, prawě oice wlasti, jichžto důrazné snaly cíl jediný bylo blaho národu; hrdinné wojewody, ježto umělli ku praporečím českým wítězství pantati, jimi štrach a hrůzu do řad nepřátelských wůkol sypati; myslitele wytečné, jichžto ducha plápol oswěcował temnoty wěku swého a křisli jiskry wědomí a wíry u domácích i cizích; wlastence uslechtilé, jimžto mllo bylo zapřinati sebo k dobrému národu swého, a obětowati jemu čas i žiwot, wšeccko jmění, wšeccky sily swé; konečné i lid bystrý a jemný,